

Baština Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

Zbornik radova posvećen akademiku Alojzu Bencu.

Čović, Borivoj

1991

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

<https://bastina.anubih.ba/items/86e90245-aeec-4ea6-996e-76cd89ebb7fd>

Preuzeto s Baštine Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

<https://bastina.anubih.ba/>

UDC 903.2/.5"637/638"(497.1)+572"653"(497.1)(082)

UDC Benac A. +012+937/938+807.5(082)

YU ISBN 86-7123-032-5

AKADEMIJA NAUKA I UMJETNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE

POSEBNA IZDANJA
KNJIGA XCV

ODJELJENJE DRUŠTVENIH NAUKA
KNJIGA 27

ZBORNİK RADOVA
POSVEĆENIH AKADEMIKU
ALOJZU BENCU

Redakcioni odbor

Edina Alirejsović, Borivoj Čović, Milorad Ekmečić, Desanka Kovačević-Kojić

Glavni urednik

Borivoj Čović,

redovni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

SARAJEVO 1991.

NEKA ZAPAŽANJA O BRONZANIM SRPOVIMA U JUGOZAPADNOJ JUGOSLAVIJI

RASTKO VASIĆ
Arheološki institut, Beograd

Apstrakt. Bronzani srpovi u Jugoslaviji nisu brojni, i do sada nisu kod nas posebno proučavani. Autor pokušava, na osnovu literature, da prezentuje bronzane srpove iz jugozapadne Jugoslavije — Bosne, Hercegovine i Dalmacije i da odredi njihove karakteristike. Nastali, po svemu sudeći, pod uticajima panonske kulture polja sa urnama, bronzani srpovi se u pomenutoj oblasti javljaju, kako u mlađem bronzanom (Br D- Ha A) tako i u ranom gvozdenom dobu (Ha B). Gotovo isključivo predstavljaju tip srpa sa jezičkom, a nađeni su, kako u ostavama tako i u naseljima.

Sa osobitom čašću i posebnim zadovoljstvom odazvao sam se pozivu Redakcije Zbornika posvećenog Nestoru naše praistorijske arheologije, akademiku Alojzu Bencu, da u njemu učestvujem svojim skromnim prilogom. U svom dugogodišnjem plodnom naučnom radu na polju balkanske praistorije, akademik Benac je obuhvatio različite periode i aspekte praistorijske nauke, tako da se može reći da gotovo svaki novi prilog o praistoriji Balkana sledi, na ovaj ili onaj način, njegovo delo i njegove rezultate. Imajući to u vidu, ovde ću govoriti o bronzanim srpovima u jugozapadnoj Jugoslaviji, jednoj relativno malo proučavanoj temi kod nas, gde je akademik Benac, objavljujući jedan broj srpova iz ove oblasti, udario u izvesnom smislu temelje i ovom problemu.

O bronzanim srpovima kod nas, nasuprot drugim zemljama, malo je raspravljano što je, donekle, i razumljivo, jer se bronzani srpovi južno od Save i Dunava javljaju u ograničenom broju, pogotovo u poređenju sa drugim evropskim oblastima gde su nađene hiljade i hiljade srpova. Naši srpovi, uključujući i one iz Slavonije i Vojvodine, gde se češće javljaju, do sada su beleženi i publikovani, a u njihovim interpretacijama su obično prihvatana mišljenja stranih arheologa bazirana na znatno većem broju nalaza i mogućnostima za sigurnije i preciznije zaključke. Međutim, iako se Jugoslavija može smatrati graničnom oblašću

u rasprostranjenju bronzanih srpova, ipak šira analiza ovog pitanja pokazuje da oni mogu da pruže korisne i važne podatke o bronzanom dobu kod nas, relativno još uvek manje poznatoj epohi u odnosu na ostale praistorijske periode. U to sam se uverio prilikom obrade bronzanih srpova iz Srbije i Vojvodine za seriju *Prähistorische Bronzefunde*, gde se pokazalo da i ova manja i brojčano siromašnije zastupljena područja imaju svoje specifičnosti i svoj značaj.

U jugozapadnoj Jugoslaviji, koja obuhvata Bosnu, Hercegovinu, srednju i južnu Dalmaciju, srpovi i njihovi fragmenti su nađeni na više lokaliteta¹. Najviše ih potiče iz ostava otkrivenih u dolinama Save i njenih pritoka i to najviše između Bosne i Drine: Novi grad kod Bosanskog Šamca — 8², Vidovice kod Županje — 9³, Boljanić kod Doboja — 1⁴, Monj kod Gračanice — 1⁵, Grapska kod Doboja — 1⁶, Lukavac, Bokavić — 19⁷, Brezovo Polje kod Žepče — 1⁸, Drenov do kod Tuzle — 6⁹, Peringrad kod Vlasenice — 6¹⁰, Motke kod Donjeg Zgošća — 3¹¹, zatim između Vrbasa i Bosne: Gornja Močila kod Bosanskog broda — 25¹² i Blatnica kod Tešnja — 2¹³, dalje, zapadno od Vrbasa, Mačkovac kod Bosanske Gradiške — 4¹⁴ i zapadno od Une, Šumetac kod Podzvizda — 24¹⁵. Južnije su otkrivene ostave Mokronoge na ulazu u Duvanjsko polje —

¹ U ovom radu korišćeni su najvećim delom podaci iz literature, pa je verovatno da sve nalaze bronzanih srpova iz jugozapadne Jugoslavije nismo obuhvatili i da se jedan broj nalazi neobjavljen po muzejima Bosne, Hercegovine i Dalmacije. Ovde zahvaljujem akademiku Nikoli Tasiću na mogućnosti da pogledam rukopis monografije Milice Kosorić o bronzanim ostavama iz Bosne i tako unesem u rad podatke o srpovima iz neobjavljene ostave Gornja Močila kod Bosanskog Broda. Takođe zahvaljujem kolegi Goranu Protiću na podacima o srpovima u južnom delu obuhvaćene oblasti.

² M. Mandić, *Brončani nalaz iz Novog Grada kod Bosanskog Šamca*, GZM XXXIX, 1927, 205, T. IV, 4, 6—12.

³ M. Babić, *Ostava kasnog bronzanog doba iz Vidovice*, Arh. vestnik 37, 1986, 77 sqq., T. 2, 1—9.

⁴ R. Jovanović, *Dve preistoriske ostave iz severoistočne Bosne*, Članci i građa za kult. ist. istočne Bosne II, 1958, 23 sqq., sl. 22.

⁵ *Ibid.*, 31 sqq., sl. 3.

⁶ A. Benac, *Novi prehistorijski nalazi iz Bosne i Hercegovine*, GZM N. S. IX, 1954, 163 sqq., T. I, 1.

⁷ B. Čović, *Preistoriski depo iz Lukavca*, GZM N. S. X, 1955, 91 sqq. sl. 8—12.

⁸ S. Sielski, *Brončani nalaz u Brezovom polju*, GZM XLIII, 1931, 9 sq., T. XVI, 147.

⁹ Č. Truhelka, *Prähistorische Funde aus Bosnien und der Hercegovina*, WMBH XI, 1909, 56 sqq. T. XVI, 5—10.

¹⁰ F. Fiala, *Kleine Mitteilungen*, WMBH IV, 1896, 180 sqq., Fig. 42—46.

¹¹ F. Fiala, *Prähistorische Bronzen aus Bosnien und der Hercegovina*, WMBH VI, 1899, 144 sqq., Fig. 21, 22.

¹² Neobjavljeno, Zavičajni muzej, Dboj.

¹³ M. Mandić, *Brončani nalaz iz Blatnice kod Tešnja*, GZM XLIII, 1931, 13 sqq., T. XVI.

¹⁴ F. Fiala, WMBH VI, 1899, 141 sq., T. VI.

¹⁵ Č. Truhelka, *Ein Depotfund der Bronzezeit aus Sumetac bei Podzvizd (Bez. Cazin)*, WMBH I, 1893, 55 sqq., Fig. 1—10.

13¹⁶ i Marina kod Trogira (Dabar kod Segeta) — 3¹⁷, kao i daleko na jugoistoku ostava iz Cavtata — 1¹⁸. Poseban kuriozitet predstavlja fragment jednog bronzanog srpa među hrpom bronzanih komada odvojenih za livenje zajedno sa ostavom afričkog novca iz 2. veka pre n.e. u Vrankamenu kod Krupe¹⁹.

Osim u ostavama srpovi su nađeni na naseljima Debelo brdo (srp prerađen u nož — 1²⁰, Pod (kalup za izradu srpova) — 1²¹, Korita — 1²², Boboljuške kod Donjeg Unca — 1²³ i u Donjoj dolini — 5²⁴, dok ostali slučajni nalazi takođe potiču iz ostava ili sa naselja: Bila kod Travnika — 1²⁵, Vrbas-Defile kod Jajca — 2²⁶, Kulen Vakuf — 1²⁷, Osredak kod Bihaća — 1²⁸ i opet Šumetac, Podzvizd — 2²⁹ (Sl. 1). Iz Muzeja u Banjaluci objavljena su tri srpa sa nepoznatih nalazišta³⁰, dok se u literaturi pominju jedna ostava (?) sa srpovima iz Šipovice i pojedinačni nalazi srpova iz Orašja i Lašve kod Travnika³¹.

Od blizu sto pedeset srpova i njihovih fragmenata sa naše teritorije, najveći broj, prema davno usvojenoj tipologiji bronzanih srpova³², pripada srpovima sa jezičkom (Zungensicheln), dok se dvama drugim osnovnim tipovima mogu pripisati samo dva primerka. Jedan srp iz ostave u Novom gradu kod Bosanskog Šamca³³ može se, sudeći po

¹⁶ B. Čović, *Praistorijska zbirka Franjevačkog samostana na Humcu kod Ljubuškog*, 100 godina muzeja na Humcu, 1985, 52, T. I, 2.

¹⁷ K. Vinski-Gasparini, *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj*, 1973, 182, T. 82 A. Up. *Praistorija jugoslavenskih zemalja IV, Bronzano doba*, T. XLIX, 3—5.

¹⁸ R. Bižić-Drechsler, *Ostava kasnog bronzanog doba iz okolice Cavtata*, Arh. radovi i rasprave VIII—IX, 1982, 63 sqq., T. II, 5.

¹⁹ Č. Truhelka, WMBH I, 1893, 58. Up. Č. Truhelka, *Depotfund afrikanischer und anderer Bronzemünzen vom Vrankamen bei Krupa*, WMBH I, 1893, 184 sqq.

²⁰ F. Fiala, *Prähistorische Ansiedlung auf dem Debelo brdo bei Sarajevo*, WMBH IV, 1896, 60, Fig. 163.

²¹ B. Čović, *Srednjobosanska kulturna grupa*, u *Praist. Jugoslav. zemalja IV*, 440.

²² B. Govedarica, *Prilozi kulturnoj stratigrafiji gradinskih naselja u jugozapadnoj Bosni*, God. CBI XX/18, 1982, 141, T. XIV, 1.

²³ F. Fiala, WMBH VI, 1899, 141, Fig. 7.

²⁴ Z. Marić, *Donja dolina*, GZM N. S. XIX, 1964, 24, T. I, 28—30; V. Nikolić, *Nekoliko predmeta bakarnog i bronzanog doba iz severozapadne Bosne*, Zborn. krajiških muzeja I, 1962, 72, sl. 20 i 25.

²⁵ V. Nikolić, Zborn. krajiških muzeja I, 1962, 72, sl. 22.

²⁶ V. Čurčić, *Prähistorische Funde aus Bosnien und der Hercegovina in den Sammlungen des k. k. Naturhistorischen Hofmuseums in Wien*, WMBH XI, 1909, 94, T. XVII, 17.

²⁷ *Ibid.*, T. XVII, 18.

²⁸ V. Nikolić, Zborn. krajiških muzeja I, 1962, 72, sl. 23.

²⁹ V. Čurčić, WMBH XI, 1909, 94, T. XVII, 15, 16.

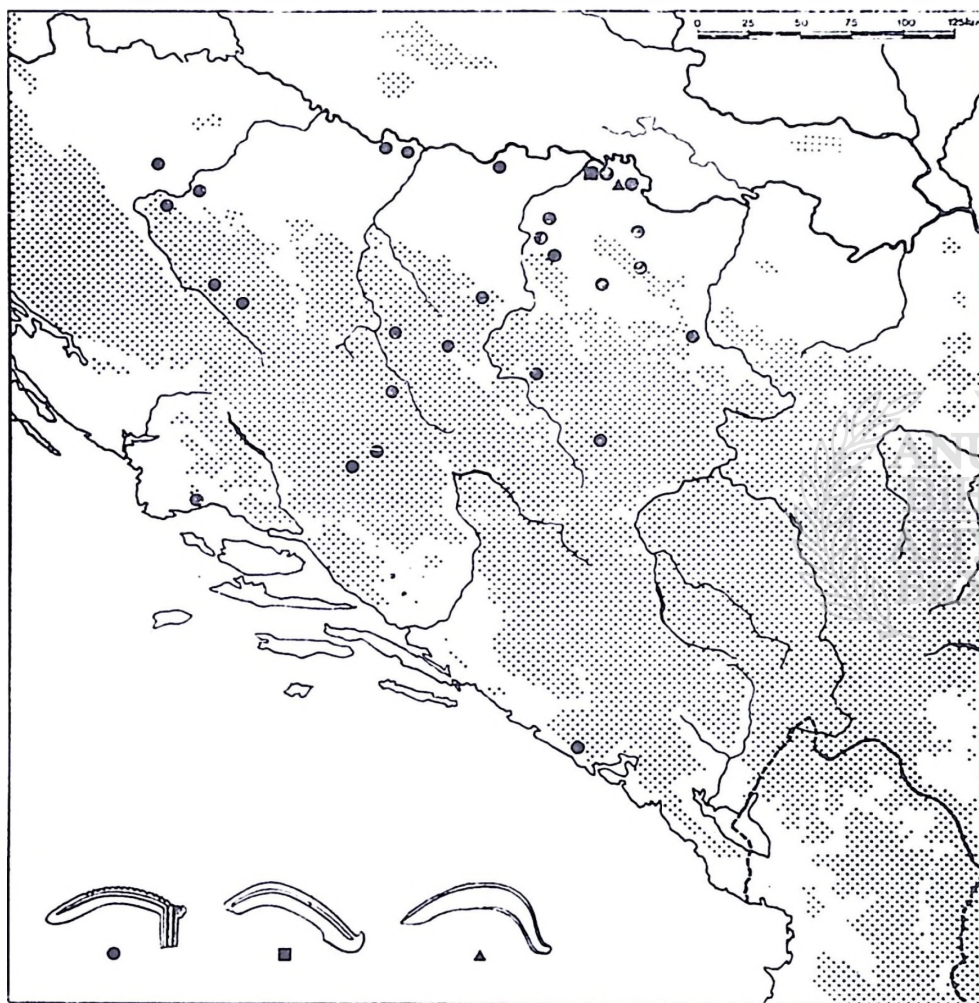
³⁰ V. Nikolić, Zborn. krajiških muzeja I, 1962, 72, sl. 19, 21, i 24.

³¹ Č. Truhelka, *Kulturne prilike Bosne i Hercegovine u doba preistoričko*, GZM 1914, 74; V. Čurčić, WMBH XI, 1909, 94. Ovi lokaliteti nisu uneti u kartu na slici 1.

³² H. Schmidt, *Der Bronzesichelfund von Oberthau*, Kr. Merseburg, Zeitschr. f. Ethn. 36, 1904, 416 sqq.; za istorijat proučavanja srpova up. M. Petrescu-Dimbovita, *Die Sicheln in Rumänien*, PBF XVIII, 1, 2 sqq.

³³ M. Mandić, GZM XXXIX, 1927, T. IV, 6.

slici, eventualno povezati sa srpovima sa dugmetom (Knopfsicheln), mada on varira od uobičajenog tipa i približava se nekim nezavršenim oblicima srpova sa dugmetom iz Srema, nađenim u ostavama iz Dobrinaca i Krčedina³⁴, pa je moguće da je nastao pod impulsima iz ovog područja. Jedan srp iz ostave Vidovice³⁵ pripada srpovima sa kukom (Hakensicheln), tipu koji je najviše bio rasprostranjen u Transilvaniji, odakle se širio u susedne oblasti. Sudeći po retkim nalazima u Sremu (3) i Slavoniji (3)³⁶, tip je u severnoj Jugoslaviji bio stran, i moguće je

Sl. 1

³⁴ Ostava iz Dobrinaca nalazi se u Muzeju Srema u Sremskoj Mitrovici, a ostava iz Krčedina u Vojvođanskom muzeju u Novom Sadu. Obe su neobjavljene.

³⁵ M. Babić, Arh. vestnik 37, 1986, T. 2, 2.

³⁶ P. Milošević, *Bronzana ostava iz Pećinaca*, Rad Vojv. muz. 9, 1960, 157, T. III, 6 (Pećinci); D. Popović u: *Praistorijske ostave Srbije i Vojvodine*, 45, T. 42, 3 (Šimanovci); K. Vinski-Gasparini, *op. cit.*, T. 29, 8 (Otok-Privlaka), 39, 1 (Bizovac), 63, 11 (Brodski Varoš), 83, 9 (Jarak I).

da ovde nije bio izrađivan. Komad iz Vidovice, prema podeli M. Petrescu-Dimbovița-e³⁷, pripada varijanti Cristian-Drajna II nađenoj kod nas u ostavama Bizovac i Otok-Privlaka u istočnoj Slavoniji. Oba pomenuta srpa prema svom obliku i datovanju ostava u kojima su nađeni, stavljaju se u drugu fazu mlađeg bronzanog doba (Ha A1) kojoj pripada najveći broj srpova, kao i ostava na teritoriji severne Jugoslavije.

Svi ostali pripadaju srpovima sa jezičkom koji su bili naročito mnogo rasprostranjeni zapadno od Dunava, gde se javljaju u nadmoćnom procentu u odnosu na ostala dva tipa. Srpovi sa jezičkom su veoma raznovrsni i različiti autori su ih delili u brojne grupe i varijante, zavisno od područja čije su srpove obrađivali. U poslednje vreme najviše se upotrebljava podela W. v. Brunn-a za srednje Podunavlje gde se razlikuju tri tipa i dve varijante³⁸. Tipovi 1 i 2 i varijanta 1, i pored velike raznovrsnosti ornamentike na drškama i sečivima, zadržavaju određenu strogost i konstruktivnost formi, dok se tip 3 i varijanta 2 odlikuju uprošćenošću elemenata i većom slobodom izvođenja. Prva grupa može imati dva, tri ili više vertikalnih rebara na dršci, odnosno jezičku, dok druga grupa ima isključivo dva rebra. U hronološkom pogledu, prva grupa se javlja krajem srednjeg ili početkom mlađeg bronzanog doba, svoju najveću popularnost doživljava u periodu BrD/Ha A1, dok se javlja i kasnije, ali u manjem broju. Druga Brunova grupa se, naprotiv, datuje samo u kasno bronzano doba, odnosno mahom u HaA2/B1, kao i kasnije.

Srpovi sa jezičkom iz jugozapadne Jugoslavije pripadaju obema ovim grupama, pri čemu preovlađuju srpovi prve grupe, odnosno Brunovi tipovi 1 i 2 i varijanta 1. Srpovi druge grupe, odnosno Brunov tip 3 i varijanta 2, javljaju se u ostavama Lukavac, Monj i Drenov do, zatim u Koritima i Bili, dok neke paralele sa njima pokazuju i srpovi iz Mačkovca, Boboljuški i Grapske. Ovakva determinacija srpova se podudara sa datovanjem pomenutih ostava: Novi grad, Vidovice, Gornja Močila, Peringrad, Blatnica, Mokronoge, Šumetac i Marina, u kojima se javljaju samo srpovi prve grupe, datuju se u fazu II i delimično u fazu III ostava Bosne i Slavonije, odnosno u Ha A period, dok ostave iz Monja, Lukavca i Drenovog dola se stavljaju u fazu IV, odnosno Ha B1³⁹. Posebno mesto među srpovima sa jezičkom zauzimaju tzv. »ital-ski« ili Terramare srpovi kod kojih je prelaz iz sečiva u dršku jasnije izražen i trn nije predstavljen. Ovi srpovi su bili rašireni u Italiji ali takođe u Rumuniji i Mađarskoj, za koju se vezuju ne tako brojni Terramare primerici iz Slavonije i Srema⁴⁰. U Bosni se ovaj oblik javlja samo

³⁷ M. Petrescu-Dimbovița, *op. cit.*, 57 sqq.

³⁸ W. A. v. Brunn, *Mitteldeutsche Hortfunde der jüngeren Bronzezeit*, RGF 29, 1968, 38, Abb. 5.

³⁹ K. Vinski-Gasparini, *op. cit.*, passim.; ista, *Ostave s područja kulture polja sa žarama*, u Praist. jugoslav. zemalja IV, 647 sqq.

⁴⁰ H. Müller-Karpe, *Beiträge zur Chronologie der Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen*, RGF 22, 1959, T. 13, 11 (Scoglio del Tonno), 83, 10—16 (Merlara), 88, 32—33 (Cremona), 103, 33 (Peschiera). Za Rumuniju, M. Petrescu-Dimbovița, *op. cit.*, 38 sq., T. 293 A; za Mađarsku, A. Moszolicz, *Bronzefunde aus Ungarn*, 1985, 45 sq., Taf. 286.

u jednom slučaju u ostavi Motke⁴¹, pri čemu treba istaći da je komad formalno sličniji italiskim nego mađarskim srpovima, što pitanje njegovog porekla čini zanimljivim.

Jedan pogled na kartu rasprostiranja bronzanih srpova u jugozapadnoj Jugoslaviji (Sl. 1) pokazuje da su se oni širili iz Posavlja dolinom Une, Vrbasa i Bosne na jug sve do Jadrana. Podaci o njihovim oblicima i hronologiji podudaraju se, inače, sa podacima o kulturno-istorijskim kretanjima u Bosni i Hercegovini u poznoj epohi bronzanog doba⁴². Smatra se, naime, da su nosioci kulture polja sa urnama, raširene u južnoj Panoniji u mlađem bronzanom dobu, u dva maha prodrli preko Save na jug donoseći sa sobom elemente svoje materijalne kulture među koje nesumnjivo spadaju i bronzani srpovi⁴³. Prvi talas širenja kulture polja sa urnama ka jugu datuje se u početak mlađeg bronzanog doba (Br D — Ha A1), dok se drugi stavlja u kraj mlađeg, odnosno početak kasnog bronzanog doba (Ha A2-B1), što u potpunosti odgovara pojavi nalaza sa srpovima Brunove prve, i nalaza sa srpovima Brunove prve i druge grupe.

Može se pretpostaviti da su bronzani srpovi od svoje prve pojave južno od Save, najverovatnije u periodu Br D, postali sastavni deo materijalne kulture, s tim što treba računati da su se na prelazu iz mlađeg u kasno bronzano doba, pod uplivima sa severa, javile i neke nove forme. U upotrebi su ostali sve do kraja kasnog bronzanog doba a možda i kasnije, o čemu svedoči fragmenat srpa u ostavi iz Vrankamena. U tom smislu je važan i nalaz kalupa od gline iz Poda, koji govori da su srpovi u to vreme (Ha B1-B2) u Bosni bili prihvaćeni i odomaćeni.

Izvestan izuzetak od ove opšte slike širenja srpova na jugozapad predstavlja fragment drške srpa sa dva vertikalna rebra u ostavi iz Cavtata, u kontekstu koji odgovara lokalnoj južnojadranskoj kasnobronzanoi kulturi. Njegova pojava se ne može u ovom trenutku potpuno objasniti, pošto bronzani srpovi na ovom prostoru, kao i u širem susedstvu, do sada nisu nađeni.

Od mnogih drugih pitanja koja se pokreću u vezi sa bronzanim srpovima — njihovo detaljnije raščlanjivanje na grupe i varijante, povezivanje sa srpovima u Slavoniji i Sremu, utvrđivanje i lociranje pojedinih radionica, itd., o kojima ovde, zbog ograničenog prostora, nećemo moći da govorimo, dotaćićemo se, na kraju, jedino njihove funkcije. Primarna funkcija srpova kao poljoprivrednih alatki ne dolazi u sum-

⁴¹ F. Fiala, WMBH VI, 1899, Fig. 21.

⁴² K. Vinski-Gasparini, *Kultura polja sa žarama sjeverne Bosne*, u Praist. jugoslav. zemalja IV, 617 sqq.; B. Čović, *Prelazna zona, i Srednjobosanska kulturna grupa*, u Praist. jugoslav. zemalja IV, 411 sqq. i 452 sqq.

⁴³ Da se bronzani srpovi kod nas vezuju za nosioce kulture polja sa urnama, vidi se i po tome što se oni u Vojvodini i severnoj Srbiji, pojavom Bosut-ske grupe u kasnom bronzanom, ili bolje, ranom gvozdenom dobu (period Ha B) — up. R. Vasić, *Bosut-ska grupa*, u Praist. jugoslav. zemalja V, Željezno doba, 536 sqq. — gube iz upotrebe.

nju, ali se, naročito u srednjoj Evropi, gde su nalažene ostave sa više stotina, katkad neupotrebljenih srpova, pretpostavlja da su oni u jednom periodu mogli služiti i u druge svrhe.

U najvećem broju ostava otkrivenih u Posavlju, odnosno u dolini Save i donjim tokovima njenih južnih pritoka, procenat srpova u odnosu na ostale predmete je dosta visok, često 1/3 ili 1/4, što odgovara procentu srpova u ostavama u Slavoniji i Sremu, gde je takođe u okviru mnogih ostava nađen veliki broj srpova i njihovih fragmenata. Ipak ova brojčana izraženost srpova u ostavama najverovatnije se ne može objasniti nekom specifičnom ulogom srpova na ovom prostoru, nego njihovom učestalijom izradom za potrebe poljoprivrede, što je dovelo i do njihove brojnije pojave u ostavama. U unutrašnjosti, situacija je drugačija, Srpovi se javljaju u malom broju i može se pomišljati da su takođe služili isključivo u poljoprivredne svrhe. Izuzetak predstavlja ostava iz Mokronoga, u kojoj su otkriveni samo srpovi i to neupotrebljivani. Najjednostavnije objašnjenje je da, uvezeni iz Posavlja, ovi srpovi iz nekog razloga nisu stigli do svojih budućih vlasnika, ali su, ipak, moguća i druga rešenja. Simptomatično je da je u ne tako udaljenoj Lici, gde prodor bronzanih srpova u okvirima kulture polja sa urnama ima slična obeležja kao i u našoj oblasti, zabeležena jedna ostava, nažalost izgubljena, iz okoline Srba, sastavljena samo od srpova⁴⁴. Treba takođe pomenuti da su kod nas srpovi samo u Lici, u Bezdenjači, sa sigurnošću konstatovani u grobovima⁴⁵, što ne mora, ali se može, objasniti njihovim posebnim značenjem na ovom području. Moguće je, s obzirom na geografsku blizinu, da će nova istraživanja u Bosni i srednjoj Dalmaciji otkriti nalaze sa sličnim odlikama.

Sve ovo, nesumnjivo, ukazuje na zanimljivost teme pa se nadamo da će se u ne tako dalekoj budućnosti pojaviti detaljna studija o srpovima iz jugozapadne Jugoslavije, koja će svakako baciti i novo svetlo na bronzano doba ove regije.

EINIGE BEMERKUNGEN ZU BRONZESICHELN IM SÜDWESTLICHEN JUGOSLAWIEN

Zusammenfassung

Über die Bronzesicheln in Jugoslawien ist bisher wenig gesagt worden, da hier weniger Funde dieser Gattung als in den benachbarten Ländern, vor allem in Ungarn und Rumänien, zum Vorschein gekommen waren. So sind dann auch nur entsprechende Schlussfolgerungen zur Geltung gekommen. Wenn auch die Sicheln auf unserem Territorium nur eine Nebenrolle spielen, liefern sie im Vergleich mit anderen Bronzeformen Informationen über die Entwicklung dieses Typus der materiellen Kultur der spätbronzezeitlichen Periode bei uns.

In dieser, dem verehrten Akademiemitglied Professor Dr. Alojz Benac gewidmeten Arbeit lege ich die Funde von Bronzesicheln aus dem südwestlichen

⁴⁴ R. Bižić-Drechsler, *Japodska kulturna grupa*, u Praist. jugoslav. zemalja IV, 383.

⁴⁵ *Ibid.*

Jugoslawien bzw. aus Bosnien, der Herzegowina und Dalmatien auf Grund der Literaturkenntnisse vor. Obzwar nicht alle Funde erfasst wurden, sind jedoch einige Aussagen möglich.

Neben einer Sichel aus Novi Grad bei Bosanski Šamac und einer weiteren aus Vidovice bei Brčko, beide am der Save gelegen, wo auch eine Variante von Knopfsichel und eine fragmentierten Hakensichel gefunden wurden, gehören alle übrigen Funde zu den Zungensicheln. Der Gliederung von W.A.v. Brunn folgend, der die Zungensicheln auf ältere (Typen 1 und 2) und jüngere (Typ 3) teilt, können wir festhalten, dass in Bosnien beide Formen vertreten waren und dieses sowohl in den Siedlungen als auch in den Hortfunden. Demnach kann gesagt werden, dass sich die Bronzesicheln unter dem Einfluss der Urnenfelderkultur Pannoniens über Bosnien nach Süden, bis hin zur Küste, während der Periode Br D/Ha A1 verbreitet haben. Mit anderen Formen der Urnenfelderkultur blieben sie auch in der Periode Ha B im Gebrauch, vielleicht unter dem neuen Impuls dieser Kultur aus dem Norden. Besonderes Kuriosum stellt das Fragment einer Bronzesichel aus dem Hortfund von Vrankamen bei Krupa dar, das zusammen mit afrikanischen Münzen des 2. Jahrhunderts v.Chr. gefunden wurde, was darauf hinweist, dass Bronzesicheln als Rohmaterial in diesem Gebiet noch lange aufbewahrt wurden.

